

nihajoče glasove, takšne ankete pritegnejo k tistim, ki se jim napoveduje zmaga, oziroma v zadnjem časovnem razdobju naraščajo njihove volilne možnosti. Soglašam s tistimi mnenji, ki se zavzemajo za to, da je objavljane rezultatov raziskovanj javnega mnenja o posameznih možnih kandidatih dopustno le ob opisu minimalnih metodoloških standardov objavljenega raziskovanja.

Eden izmed uveljavljenih italijanskih politologov G. Pasquino (mimogrede bodi povedano, da je bil kot neodvisen na listi komunistične partije Italije izvoljen v italijanski parlament – tako da se ponujajo različne asociacije na morebitno podobno ravnanje Zveze komunistov Slovenije ob prihodnjih volitvah glede naših »neodvisnih« kandidato) je pred nedavnim razpravljal o volilnem položaju v Italiji. G. Pasquino ugotavlja, da se v Italiji odvija boj med partijami na eni in množičnimi občili na drugi strani glede propagiranja posameznih kandidatov. Množična občila vedno bolj osvajajo svoj lastni volilni prostor, ki je bil še do nedavnega »v posesti« aparatov političnih strank. In če pogledamo položaj pri nas v Sloveniji, ali ni bilo nekaj podobnega, ali glede tega problema ni možna določena analogija? Ker se SZDL v zvezi z izvolitvijo Janeza Drnovška in Marka Bulca ni spuščala v poglobljeno volilno kampanjo (ali pa je bila ta kampanja vsaj premalo selektivna in premalo diferencirana), kajti oba kandidata sta bila kandidata SZDL, ali niso tudi zato nekateri mediji (npr.: Teleks, Mladina) osvajali volilno propagando, si suvereno vzeli avtonomen politični prostor, v katerega se ni dovolj neposredno in zato kar obotavljajoče vključevala SZDL?

Naj sklenem: kako torej zmagati na volitvah? V tem vprašanju je tudi za slovensko volilno leto 1990 prava enigma. Lažje bi bilo seveda odgovoriti na vprašanje: »kako propasti na volitvah?«. Čeprav bi seveda bilo tudi v odgovoru na to vprašanje, po logiki stvari, nekaj prvin odgovora na vprašanje, kako zmagati na volitvah.

DIMITAR MIRČEV

Volitve v demokraciji »z napako«

Dandanes je pri nas zelo nevhvaležno na teoretični ravni razpravljati o volitvah, če razpravljalec nima vpogleda v občo zamisel ekonomskih in političnih sprememb. Takšne zamisli pa – vsaj kot celovite in konsistentne še nimamo. Ta je le »dozirana«, je plod vsakdanje politike, kompromisov, ravnotežja sil, pritiskov, konfliktov.

Obstaja le upanje, da bomo s kolikor tolikšno demokratizacijo volitev v naslednji politični etapi dobili vendarle sposobnejšo in odgovornejšo politično garnituro, ki bo izoblikovala strategijo sprememb – kajpak tudi politično-sistemskih sprememb.

Druga naša opomba je, da se je o volilni reformi težko pogovarjati, če niso znana in opredeljena izhodišča sprememb vseh drugih segmentov in institucij političnega sistema. Naj začnem kar z osrednjim vprašanjem – *kaj je pravzaprav temelj*

volilne demokracije? Je to človek, državljani kot posamezniki in v volilni zakonodaji poimenovan kot »stanovalec«? Ali pa ni morda to famozni »združeni proizvajalec« skupaj s kompleksom njegovih družbenih in ekonomskih povezav in odnosov? Ali pa je to politično aktiven človek v Partiji(ah), sindikatih itd. Koncept, ki je vsa ta razmerja združeval na enopomenskem imenovalcu, kakršen je bil v veljavi doslej, očitno še ni prenesel »demokratskih sadov«. In jih tudi ni mogel, kajti njegove predpostavke se sploh še niso artikulirale: nasprotno, bile so zatrite in prezrte: državljani kot posamezniki – brez avtonomne civilne družbe, pravne države in nedotakljivega korpusa človekovih pravic in političnih svoboščin; »združeni proizvajalec«, ki bodisi nima dela ali pa mu ga daje država in mu tudi odvzema presežek dela, ali pa od dela ne more živeti; in končno politično pasivni človek kot predpostavka aktivnih »izvoljencev« v funkciji zgolj legitimiranja tega odnosa.

Vsota teh predpostavk ni naključna koincidenca ali idejni sukus Rousseauja, Marxa in Tocquevilla skupaj, niti ni bila utopija. Bilo je prometejsko hotenje zgodnjega socializma, da prek demokracije prevlada svojo ekonomsko in politično neemancipiranost, svojo prisvajalno bit.

Ali se s sedanjimi sistemskimi spremembami te predpostavke revidirajo, opuščajo, odpravljajo? Dejal bi, da ne, vsaj ne z vidika njihovega bistva. Zaradi tega tudi volilni sistem in njegova demokratizacija (neposredne, odprte volitve z več kandidati, s širjenjem politične ponudbe oz. pluralizma) ne moreta bistveno spremeniti položaja človeka oz. dometa demokratizacije. Kaj to je demokracija »z napako«, ki izvira iz bistva družbenega odnosa.

Političnega položaja človeka niso mogle in ga tudi ne morejo izboljšati »antibirokratske« revolucije, nacionalna zbiranja in preporodi, ne zamenjave vodstev ali s stavkami izsiljene kadrovske prenove. V najboljšem primeru so bili to ciklični »demokratski« valovi, ki zamirajo na peščinah dejanskih družbenih odnosov.

V naši zavesti – tako v idejno-teoretsko racionalizirani kot tudi v sovjetsko-marksistični in ortodoksno obarvani, veljajo volitve še vedno za »tehnični načrt«. Ta segment zavesti je naša birokracija izredno spretno (zlo)uporabila, da bi se v sistemu delegatsko-skupščinske demokracije dokopala do vladajoče pozicije. Onstran take zavesti pa naj bi bile volitve – v kontekstu pluralne demokracije – osrednji instrument in generator demokracije.

V bistvu pa (volitve) niso ne eno ne drugo, prav tako pa niso v kontekstu »demokracije z napako« in zgodnjemosocialističnih družbenih odnosov indikator politične temperature in svobodnega opredeljevanja državljanov.

Danes moramo aktualno reformo volitev obravnavati tako, kot jo je zaznaval Marx leta 1843 – kot uvod v bistvene družbene reforme. V tem je smisel in funkcija razprav in predlogov za spremembo volitev. To pomeni, da je treba zagotoviti predvsem ustrezne pogoje, kriterije in »pravila igre«, odpraviti prepreke za pretok moči iz volilne baze v centre odločanja in – konec koncev – prek soočanja pluralnosti interesov v volilnem procesu izoblikovati *program družbenih reform*. To je seveda mnogo več kot zgolj tehnični akt, vendar pa tudi mnogo manj od polnokrvnega politično-demokratskega življenja in aktivne vloge družbene baze.

Po vsem sodeč dandanes – tudi objektivno, zaradi nakopičenih disfunkcij ekonomskega in političnega sistema – ni mogoče pričakovati od volilne reforme naglih »demokratskih« zasukov. Volilna reforma se mimo drugega enači s spremembo volilnih institucij oz. se domneva, da je to njen skrajni domet. Seveda povsem neupravičeno. Dosedanje »zgodovinske« oblike volitev v parlamentarnih demokracijah so se izoblikovale v več kot 200 letih, fazne spremembe v tem sistemu (npr. pravica do volitev, pravica voliti in biti izvoljen – t.j. aktivna in pasivna

volilna pravica – preoblikovanje volilnih enot, kvalifikacije partij ali subjektivnih dejavnikov volitev itn.) pa so se dogajale v periodah od 30 do 40 let. V teh obdobjih so partije nastajale, zginjale ali se prenavljale. To pomeni, da so imele volitve funkcijo, da v vsaki razvojni fazi obstoječega konteksta družbene ureditve zagotavljajo pretok moči in pozicijo moči *vodilnim silam reprodukcije in razvoja* družbe skozi obstoječo ureditev. Partizem je bil potemtakem le derivat funkcije volilnega sistema.

Pri nas pa obstaja nevarnost, da, v nasprotju s povedanim, izoblikujemo volilni sistem le v skladu s trenutno podobo odnosov v *partističnem segmentu* pluralno-političnega sistema, kakršnega imamo zdaj. Moremo domnevati, da medpartijski odnosi na Poljskem ali na Madžarskem danes bistveno odlikavajo odnose med vodilnimi, razvojnimi – ter stagnantnimi oz. regresivnimi silami v družbeni podstati. V nasprotju s tem pa med-»partijski« odnosi pri nas (npr. partijsko-frakcijska, organizacijska razmerja v SZDL ali s SZDL) niso nujno zagotovilo za uveljavljanje in ohranjanje takšnega ravnotežja. Vprašanje je npr., kako naj nek tako širok sloj družbe, kot npr. podjetniki, zasebniki, inovatorji, strokovnjaki, ljudje iz poklicev, organizatorji proizvodnje, poslov itn., ki so v glavnem zunaj politike, vendar pa postajajo vse bolj »nosilna« razvojna sila – skozi volitve svojo moč ustrezno uveljavijo? Vprašanje je tudi, kako naj danes nek izredno širok segment družbenega razvojnega potenciala (npr. nezadovoljni delavci, nezaposleni, žene, neorganizirana mladina itn.) pride na volitvah do veljave?

Kako skozi volitve zagotoviti vsaj minimalno preusmeritev moči od partijsko-političnih vrhov, centrov, delitev (starih in novih) »ideološkega aparata« (Gramscijev termin) k družbi? In kako institucionalizirati volitve v sistem, ki bo odražal ta transfer? To je v enaki meri toliko politično kot idejno teoretsko vprašanje. To vprašanje izpostavlja našo osrednjo dilemo: kakšna naj bo organizacijska oblika politično-pluralističnega sistema? Seveda pod pogojem ohranjanja premoči družbeno-lastninskih odnosov, minimalnega konsenzualnega pristanka na socialistične vrednote in dejansko pravno regulacijo civilne družbe.

Upošteva je v polni meri tako »Partijo« kot »Alternativo« menim, da temeljna odločitev v dilemi ni relacija med »partijo« in »alternativo«. Se pravi, da dilema ni niti monopartijnost niti multipartijnost, partijnost oz. brezpartijnost – zunaj SZDL ali v njej, itn. Dilema se kaže v tem, kako, na kakšen način naj volitve izrazijo *realni interesni pluralizem družbe*. Volitve pri nas imajo – v duhu reforme – svojo šanso, če jim uspe, da bodo obče politično načelo oz. obče politično organiziranost transcendentale v *interesno-politični princip* in v njegovo predstavniško artikulacijo.

TONE PERŠAK

Volitve in vprašanje sistema volitev

Ključno vprašanje volitev je vprašanje sistema volitev, seveda v zvezi z vprašanjem, kaj naj volitve zagotavljajo ali vsaj omogočajo

Ta čas se je z vprašanjem o volitvah skoraj nemogoče ukvarjati docela nepristransko in zgolj teoretično. Razprava o spremembah slovenske ustave je najbrž vsakogar, ki kakorkoli že razmišlja o volitvah in volilnih sistemih, tako rekoč prisili-